

Katsaus

numero 3 1962

Jalle Vallikari:	Itsenäinen vai sidonnainen ihminen?
Antti Seppä:	Koulussa koulusta kouluun
Ilse Witters:	Kuvia Pisasta
Eino Ahonen:	Grafiikkaa
Brian Crozier:	Viisi afrikkalaista etsii itseään
Heikki Kirkinen:	»Länsimaiden perikato» ja marksistinen kulttuuri
Silmäyksiä:	Erkki J. Immonen: Har- maata on teoria . . .
Reijo Wilenius:	Koulu-uudistuksen ahdas portti

KULTTUURI – POLITIIKKA – TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositilaus 450. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa.

Kuudes vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

ITSENÄINEN VAI SIDONNAINEN IHMINEN?

Jalle Vallikari

Kun tutustuu fil. tohtori Y r j ö L i t t u s e n teokseen »Sosiaalinen sidonaisuus», joutuu pakostakin ymmälle, sillä tätä kirjaa on vaikeata luokitella johonkin määrättyyn alueeseen kuuluvaksi. Yrjö Littunen on huomattavimpia sosiologejamme, mutta silti hänen teoksensa ei suinkaan ole pelkästään sosiologinen. Melkein yhtä oikeutetusti sitä voisi kutsua sosiaalipsykologiseksi tai miksei psykologiseksiin. Ovatpa antropologia, filosofia ja valtio-oppikin kuvassa mukana.

Teoksen alkulauseessa annetaan ymmärtää, että kyseessä on tutkimus, mutta aiheen käsittely ei suinkaan noudata tieteellisen tutkimuksen ahtaita ja ankaria sääntöjä eikä niin monissa tällaisissa tutkimuksissa vastaan tulevaa kaavamaisuutta ja kuivaa tieteellisyyttä. Kirjaa lukiessa tulee myös mieleen, että Littunen luo sosiologista teoriaa, ja sitä hän jossain määrin tekeekin, mutta kuitenkin ei teoksen rakenne sellaisenaan viittaa tähän: se ei noudata sitä ankaraa kurinalaisuutta, mitä teorian tekeminen edellyttää. Teos ei myöskään ole pelkästään spekulatiivista pohdiskelua, sillä useimmissa tapauksissa Littunen todentaa kauniisti empiirisillä tutkimustuloksillaan pohdiskelunsa oikeaksi.

Ja lopuksi: teos ei ole kuivaa tiedettä vaan todella mielenkiintoista ja jokamiehen ymmärrettävää tekstiä.

Mikä tekee tämän teoksen niin mielenkiintoiseksi?

Meitä jokaista lähellä oleva aihe: kumpi on tärkeämpi — ihminen vai yhteisö?

Ihminen on niin sidottu eri yhteisöihinsä (perhe, työryhmä, heimo, kansa jne.) ja hänen säilymisensä lajina näyttää olevan niin riippuvainen yhteisön kiinteydestä ja ulospäin suuntautuvasta voimasta ettei ole ihmeteltävää, vaikka käytännöllisesti katsoen jokainen ihminen hakee-

kin tyydytystä turvallisuudentarpeelleen jostakin yhteisöstä — olkoon se sitten vaikkapa asuinkorttelia terrorisoiva poikasakki. On siis luonnollista, että erilainenkin (esim. kommunistinen ja fasistinen) ajattelutapa pitää yhteisöä tärkeimpänä lajiasäilyttävänä voimana ja keinona — ei siis yksityistä ihmistä.

Mikä on sitten yhteisön tehtävä ja miten se toimii?

Yhteisö luo jäsenilleen yhteisen päämäärän ja pyrkii palkkioiden ja sanktioiden avulla myös pitämään huolen siitä, että jäsenet todella pitävät tätä päämäärää omana päämääränään; se luo piirissään normit, joita jäsenten on noudatettava — normien noudattamisesta palkitaan yhteisön jäsentä, mutta poikkeaminen niistä aiheuttaa rangaistuksen; yhteisö luo myös oman roolijakonsa ja jakaa jäsenilleen määrättyt tehtävät, jotka ovat sopuosinussa yhteisön päämäärien kanssa; se antaa jäsenilleen, heidän osallistuessaan yhteisön toimintaan, tunnepohjaista tyydytystä ja luo mielikuvan siitä, että yhteisön päämäärään pyrkivä toiminta on tehokasta. Seuraava lause tuntuu siis joka suhteessa oikealta ja erittäin tarkoituksenmukaiselta: »Yksilön on tarpeittensa tyydyttämisen kannalta edullista ja välttämätöntäkin kuulua yhteisöön ja alistua sen sidonnaisuuteen».

Sidonnainen ihminen on siis sellainen ihminen, joka ratkaisuihmissaan ja toiminnassaan on pakonomaisesti riippuvainen muista ihmisistä ja näiden asettamista toimintasäännöistä; hän ei näe mahdollisuutta suorittaa itsenäisiä ratkaisuja monista vaihtoehdoista. Sidonnainen ihminen voi yhtä hyvin olla sopeutuva kuin poikkeavakin: ainoa ero on siinä, että sopeutuva ihminen tekee sitä mitä muutkin ja kapinallinen nimenomaan sitä, mitä muut eivät tee tai hyväksy. Kumpaankin vaikuttaa siis ympäristön mielipide enemmän kuin oma itsenäinen harkinta. Ollakseen sidonnainen, ihmisen ei siis välttämättä tarvitse olla vain konformistinen, yhdenmukainen — poikkeavuus ei suinkaan useimmissa tapauksissa ole itsenäisyyttä eikä sopeutuvaisuus ole aina sidonnaisuutta.

Monet suuret ajattelijat ovat rakentaneet yhteisöaatteensa sidonnaisuuden varaan. Niinpä Platon »ihannevaltiossaan» hahmottelee kansalaisille suurta sidonnaisuutta ja tarkkaa työnjakoa. Hänen käsityksensä mukaan hallitsevat filosofit loisivat ne päämäärät, joiden hyväksi kaikkien tulisi toimia. Marx, joka ajaa yhden yhteiskuntaluokan kollektiivin asiaa, pitää päämääränään myös sosiaalista yhteenkuuluvaisuutta ja yhden kokonaisidean voittoa. Hegel haaveilee kansallishengestä, jonka tärkeät peruskivet ovat kuri ja ankara lainkuuliaisuus. Näin nämä ajattelijat eivät tavoittele aatesuuntien monipuolisuutta vaan kollektivistista yksimielisyyttä. Arkitodellisuuskään ei näin ollen voi olla vastakohtien sovittelua vaan vastustajien vihaa.

Myös meidän koululaitoksemme useissa oppikirjoissa ihannoidaan vielä tänä päivänä sidonnaisuutta, yksimielisyyttä, ahdasta kansallishenkeä, sopeutumista kritiikittömästi sääntöihin ja normeihin sekä »suoraselkäisyyttä». Littunen toteaa asian mm. näin: »Niinpä muurausten vaistomainen täsmällisyys ja saman elämänmuodon sidonnainen noudattaminen sukupolvesta toiseen, ilman vaarallisia sosiaalisia uudistuksia, on oikein oppikirjojen kautta tarjottu lasten ensimmäiseksi yhteiskuntapoliittiseksi ihanteeksi:

Ne vetävät, veitikat, suuntaan samaan
kun käyvät rakentamaan.»

William H. Whyte kertoo teoksessaan »The Organization Man», kuinka koko Amerikan työelämän schlaagerina ovat »kuuluminen työyhteisöön» ja »yhdessäolo». Tämä edellyttää samankaltaisuutta,

samanlaisia mielipiteitä, sopeutumista muiden ihmisten kanssa, yhteistyö- ja -toimintahenkeä, kritiikitöntä asetettujen päämäärien hyväksymistä ja poikkeavuuden pelkoa. Vance Packard suree teoksessaan »Hidden Persuaders» sitä, että myös teollisuus ja kauppa pyrkivät kaikkiin keinoin tekemään ihmisestä massaihmissen, massatuotteiden massakuluttajan, johon joukkotiedotusvälineiden rumputuli ja työ- ja asuinympäristön yhdenmukaisuuden vaatimus vaikuttavat tässä suhteessa edulliseen suuntaan. Kauniina ideana tässä aatemaailmassa on se, että kun jo lapset kasvatetaan kuluttajiksi ja yhdenmukaisuuteen, voidaan olla varmat siitä, että »pyörät pyörivät» ja talouselämä toimii.

Mikä on sitten mitalin toinen puoli?

Sidonnaisen ihmisen vastakohtana pitää Littunen itsenäistä ihmistä. Itsenäisen ihmisen tärkein ominaisuus on se, että hän tuntee lähimmäistensä mielipiteet ja yhteisön normit vapaina vaihtoehtoina eikä pakkona. Itsenäisen ihmisen ei välttämättä tarvitse olla poikkeava sillä valinta erilaisista virikkeistä saattaa johtaa hänet samanlaiseen käyttäytymiseen kuin sidonnaisenkin.

Kreikan historian eräs tunnetuimpia auktoriteetteja ja Ateenan kunniaporvari, Edith Hamilton, kirjoittaa loistavassa artikkelissaan »Menneisyyden opetukset» (The Lessons of the Past) seuraavaa: »Perustana ateenalaisten kaikelle toiminnalle oli vapaus. Antiikin suurissa valtioissa, Egyptissä, Babyloniassa, Assyriassa ja Persiassa vapaus oli tuntematon käsite. Vapaus syntyi Kreikassa, pienessä ja köyhässä maassa, mutta tämä maa pysyi valloittamattomana, mitkä voimat ja sotajoukot sitä vastassa olivatkin. Mikä oli kreikkalaisen voiman salaisuus? Ateenalaisille, vihamielisen maailman ympäröimänä, oli välttämätöntä, että valtio oli kokoonpantu itsenäisistä miehistä, joille saattoi antaa vastuuta ja jotka opettivat lapsiaan vastaavasti. He ajattelivat jokaista poikaa ja antoivat jokaiselle yksilöllisen kasvatuksen ja koulutuksen. Me yritämme kasvattaa 170 miljoonaisen kansamme (USA) nuorisoa massaopetuksen keinoin, mutta meitä alkaa epäilyttää että tästä joukosta on vaikeampaa ja vaikeampaa löytää yksilöä. Me tarvitsemme kreikkalaisen kasvatuksen haasteen. He kiinnittivät huomionsa yksilöön, me miljooniin.»

Kuuluisa persoonallisuuspsykologi A. H. Maslow sanoo lähes saman asian näin: »Puutteen virittämällä ihmisillä täytyy olla toisia ihmisiä saatavilla. Useimmat heidän tarpeensa (läheisyys, turvallisuus, kunnioitus, arvoasema, kuuluminen) voivat täytyä vain toisten ihmisten avulla. Mutta kehitykseen virittyneet ihmiset ovat vahvistuneet kylliksi ollakseen riippumattomia toisten ihmisten hyvästä mielipiteestä tai jopa näiden kiintymyksestäkin».

Filosofi ja kirjailija Lancelot Law Whyte toteaa seuraavaa: »Koko ihmiskunta on nyt ensi kertaa kollektiivisen muutoksen edessä. Muuttaman seuraavan kymmenen vuoden aikana sen on ratkaistava, minkälainen ihminen ja minkälainen yhteisö jää elämään paneetallamme. Menneisyydessä paikalliset kulttuurit ovat tulleet ja menneet, mutta nyt me olemme kytketyt toinen toisiimme ja meillä on yhteinen tulevaisuus. Tulevaisuuteen tähtäävän ajattelumme on niin ollen hyväksyttävä kehitys ja muuttuminen. Me elämme joka hetki muuttuvassa maailmankaikkeudessa ja meidän on pakko hylätä kaikki sellainen ajattelu- ja toiminta, jotka tähtäävät säilyttämiseen tai muutoksen ehkäisemiseen. Mitä useammat ryhtyvät itsenäiseen ajatteluun, vaikka heitä syrjittäisiinkin, sen paremmat mahdollisuudet meillä on».

Yrjö Littunen on rohkea poika: hän lähtee tutkimaan sidonnaisia ja itsenäisiä ihmisiä. Rohkea siksi, että sidonnaisia ihmisiä on epäilemättä paljon ja itsenäisiä vähän ja Littusen sympatiat ovat teoksen alusta alkaen itsenäisten puolella.

Littusen tekniikka on luonteeltaan pohdiskelevaa, jopa spekuloi-

vaakin. Omien ajatustensa lomaan hän soluttaa myös paljon tietoa eri puolilla maailmaa suoritetuista empiirisistä tutkimuksista, jotka ovat kosketelleet milloin autoritaarisuutta, milloin työ- tai muun ryhmän kiinteyttä, milloin tapojen ja normien yhdenmukaisuutta. Koska hän on aiheeseensa kiinnostunut, hän ei suinkaan ole tyytynyt vain sosiologiseen tietoon; myös psykologit, filosofit ja muutkin ajattelijat ovat antaneet hänelle runsaasti materiaalia. Vaikka Littusen sympatiat ovat itsenäisten puolella, en kuitenkaan pitäisi häntä puolueellisena — tiedemiehenä hän on mahdollisuuksiensa mukaan pyrkinyt mahdollisimman suureen objektiivisuuteen.

Mitä sitten Littusen tutkimukset kertovat sidonnaisuudesta ja itsenäisyydestä?

Turvattomuuden tunne ja pelko ajavat meitä sidonnaisuuteen, sillä sidonnaisuus ryhmään tai yhteisöön luo meille näennäistä turvallisuudentunnetta. Sidonnaisuudelle rakentuva yhteistoiminta rajoittaa kuitenkin yksilön ja siten lopulta koko yhteisön kykyä sopeutua uusiin tilanteisiin ja estää meitä löytämästä uusia päämääriä muuttuvissa olosuhteissa. Sidonnaisten ihmisten yhteisössä keskinäinen kiintymys ilmenee yleisenä yhteishengenä ja normien noudattaminen on kiintymyksen perusta. Koska sidonnainen ihminen tuntee suurempaa kiintymystä yhteisöön kuin ihmistä kohtaan, haluaa hän myös kovaa kuria ja tiukoja rangaistuksia niille, jotka poikkeavat yhteiskunnan asettamista säännöistä. Sidonnaisten yhteiskunnassa halutaan eristyä ja rakastaa samoin ajattelevia mutta vihata toisin ajattelevia. Myös uudistuksia ja muutoksia pelätään ja vastustetaan.

Itsenäinen ihminen on Littusen mukaan yksilöllisessä toiminnassaan ratkaisevasti vireämpi kuin sidonnainen. Itsenäisen ihmisen on helpompi toimia omien ja yhteisten päämäärien hyväksi, sillä hän näkee ympäristönsä jäsentyneempänä kuin sidonnainen. Itsenäisten ihmisten yhteisössä päätökset tehdään, ei yksin vanhojen tai uusien välttämättömyyksien, vaan myös mahdollisuuksien mukaan, yksilöllisten valintojen sovitteluna. Kun elämä on kehittymistä kokonaisvaltaisesta suurempaan ja suurempaan jäsentymiseen, edustaa sidonnainen tässä jäsentymättömyyttä ja itsenäinen ihminen jäsentyneisyyttä.

Entä mitä tunnusmerkkejä löytää Littunen sidonnaisille ja itsenäisille ihmisille?

Sidonnaisia on naisten joukossa suhteellisesti enemmän kuin miesten. Tämä lienee kulttuurimme ja kasvatuksen ansiota. Sidonnaisia on edelleen eniten yli 40 v. joukossa ja itsenäisiä nuorissa. Maaseudulla ollaan enemmän kotisidonnaisia, mutta kaupungeissa taas työsidonnaisia. Eniten on kokonaissidonnaisia perheenäitien, käsityöläisten, kotiapulaisten ja maanviljelijäin piirissä, työsidonnaisia eniten teollisuustyöläisten, johtavassa asemassa olevien ja toimistotyöntekijäin piirissä sekä kotisidonnaisia maanviljelijäin ja perheenemäntien piirissä. Itsenäiset ihmiset ovat toimintavireämpiä kuin sidonnaiset: he ovat aktiivisempia, heidän ryhmäsuhteensa ovat avarampia ja monipuolisempia, heillä on enemmän voimavaroja ponnistelussaan, he ovat tiedollisesti aktiivisempia ja heillä on suurempi turvallisuuden tunne.

Teoksensa loppupuolella, faktorianalyysisessä osassa, Littunen tekee mm. seuraavia johtopäätöksiä:

»Valta, toisten hallitseminen, on itsenäiselle ihmiselle keino yhteisten olojen muuttamiseen, ryhmäelämän kehittämiseen, mutta sidonnaiselle muutoksen vastustamiseen ja torjuvaan minäkeskeisyyteen».

»Pyrkimys tietoon, todellisuuden ymmärtämiseen, on itsenäisen ihmisen käsityksessä oma sosiaalisista paineista riippumaton päämääränsä, mutta sidonnainen ihmisen käsityksissä tiedon arvo vaihtelee ryhmäelämän eri voimien mukaan. Ryhmäelämän tunneaiheet vahvistavat sidonnaista tietopyrkimystä, asia-aiheet heikentävät.»

»Pyrkimys sosiaaliseen muutokseen, ryhmäelämän kehittämiseen, on sidonnaisen ihmisen maailmassa vihamielinen teko yhteistoimintaa ja muita ryhmäelämän muotoja vastaan. Itsenäisen ihmisen käsityksissä muutos on jäsentynyt omaksi ongelma-alueekseen.»

Littusen lopputoteamus on ankara: »Sidonnaisen ja itsenäisen ihmisen elämänkäsitysten jäsentymisestä saadut havainnot vahvistavat sitä tulkintaa, että sosiaalinen sidonnaisuus estää elämän kehittymistä jäsentyneelle tasolle».

Yrjö Littusen teoksen nimenä on »Sosiaalinen sidonnaisuus». Yhtä hyvin sen nimenä voisi olla myös »Sosiaalinen itsenäisyys». Jos ajatella kysymyksenasettelua »ihminen vai yhteisö?», on ilmeistä, että yhteisö on voittopuolisena sidonnaisten maailmassa, mutta ihminen itsenäisten maailmassa. Littunen väittää kuitenkin, että yhteisönkin kehittymisen kannalta ovat itsenäiset ihmiset hyödyllisempiä. Tässä ajattelutavassa emme voikaan kysyä »ihminen vai yhteisö?», vaan meidän on muutettava se muotoon »ihminen ja yhteisö».

Kuten jo alussa mainitsin, ei Yrjö Littusen teos ole mitään »raskasta tiedettä». Se on teos, jonka kuka tahansa kykenee lukemaan mielenkiinnolla ja nautinnolla. Konservatiivinen tiedemies ehkä väittäisi teosta tieteen popularisoimiseksi. Tällaista »popularisoimista» kuitenkin tarvitaan, sillä miten muuten ihminen kykenisi löytämään itsensä, jollei hän ensin saisi tietää: millainen hän suurin piirtein on. Yrjö Littusen teos edustaa erästä suurta sosiologista oivallusta. Pienet puutteellisuudet ja epäjohdonmukaisuudet (ja puuttuvat pilkut) eivät vähennä sen arvoa laisinkaan.

Antti Seppä: KOULUSSA KOULUSTA KOULUUN

Meillä käytävälle koulukeskustelulle on ominaista keskittyminen organisaatiokysymyksiin. Tämä saatetaan verhota tunteiluun ja itsetyytyväiseen fakkiajatteluun, mutta pohjalta ei muuta löydy, vaikka toiveikkaasti etsii.

Organisaatiota tärkeämpi on koulun tarkoitusten selvennys ja uudistus. Tältä pohjalta lähtee kirjoitukseni. Lopussa esitän myös eräitä käytännöllisiä seikkoja, joita työni on tuonut esille.

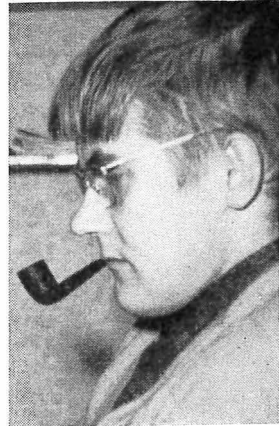
Miksi koulu on olemassa? Kun kansanopetusta sata vuotta sitten alettiin toteuttaa, oli tarkoituksena saada koulu, joka kohottaisi kansan sivistystasoa. Mistään ammattiin valmistamisesta ei ollut kysymys, mutta elämään kylläkin. Ei voitane kiistää, että koulu olisi tässä tehtävässä onnistunut. Jos olisi mahdollista tarkastella asiaa 1860-luvun kulmasta, huomaisi parhaiten edistymisen suuruuden.

Oma aikamme näyttää, että koululle on tarjolla tehtäviä lisää. Nykyinen maailma kaipaa enemmän elämään ohjaamista kuin kaipasi entinen. Koulun tehtäviin kuuluu pakosta muutamien mekaanisten taitojen opettaminen. Tämä ei kuitenkaan ole koulun pohjimmainen tarkoitus, vaan se on sivistysharrastuksen herättäminen ja materiaalin antaminen omakohtaisen maailmankuvan muodostamiseksi.

Pitkälle kehittynyt elinkeinoelämä vaatii erinomaisen ammattitaitoisia ihmisiä. Tästä syystä täytyy olla olemassa oppilaitoksia, jotka valmistavat ihmisiä ammatteihin. Näihin ammattikouluihin täytyy suurelta osaltaan lukea myös korkeakoulut. Mihinkä muuhun voi lukea lääkärien, insinöörien, ekonomien etc. koulutuksen?

Yliopistollisella ja muullakin ammattikoulutuksella on paha tapa pakottaa kaikki muut koulut valmistaviksi: kansakoulu valmistaa oppikouluihin ja ammattikouluihin, oppikoulut yliopistoihin ja korkeakouluihin. E l ä m ä ä n ei vain valmisteta, elämään yksityistä ja rikasta elämää, elämään yhteisössä, valtiossa ja ihmiskunnassa.

Nykyinen pohjakoulutus liikkuu kansakoulu-keskikoulu-linjalla. Lukio on yliopistomiesten ja ylioppilastutkinnon kiristyksessä muuttunut yhä enemmän yliopistollisen ammattikoulutuksen alakouluksi. Eri opintohaarat yliopistossa julistavat, kuinka juuri heillä tarvittavan aineen opetus on takapajulla ja kouluparka koettaa vielä sitäkin nurkkaa kohentaa.

Koulusekamelskaan ehdotetaan ratkaisuksi yhtenäiskoulua. Oppivelvollisuus pitäisi yhdeksänvuotiseksi ja tulisi sisältämään lähinnä nykyisen kansakoulun neljä alinta luokkaa sekä keskikoulun. Se antaisi kaikille lapsille mahdollisuuden yrittää ja selvittää jossakin määrin lahjakkuusasteita. Monille avautuisi mahdollisuuksia, joita nykyään ei ole. Näin yhtenäiskoulu vastaisi paremmin sosiaalista kehitystä. Kuitenkin yhtenäiskoulukin on suunniteltu lähinnä vain pohjakouluksi. Jos uudessa koulussa ollaan tällä linjalla, poljetaan vanhoja jälkiä. Mitä iloa silloin olisi uudistuksesta? Ammattiin valmistava erikoiskoulutus on asianomaisten ammattikoulujen asia, mukaanluettuna yliopistolliset ammattikoulut. Oppilasaines on siellä vanhempaa ja pystyy nopeammin omaksumaan tarvittavat erikoistiedot. Luonnollisesti ammattikoulutus pohjautuu yhtenäiskouluun, mutta älköön unohdettako, että tämänkin koulun tulee toteuttaa omaa sivistävää päämääräänsä sitoutumatta ammattikoulutuksen palvelijaksi. Oppivelvollisuuskoulun on toimittava yhtenäisen idean, sivistämisen linjalla. Vasta ammattikoulutuksessa voidaan erikoistua.

Lukio säilyisi ja niveltäisi uuteen järjestelmään. Koulu-uudistus olisi kuitenkin keskeneräinen, ellei se myös uudistaisi lukion tarkoituseriä. Sen sijaan, että se nyt on vain tie yliopistoon, tulisi sen olla oppilaitos henkisesti suuntautuneelle nuorisolle. Täällä oppilasaines on vanhempaa ja pystyy omaksumaan enemmän todellista maailmankatsomuksen rakennusainetta kuin alemmalla tasolla. Tämän jälkeen voi sitten taipumusten mukaan hakeutua yliopistoon hankkimaan ammattitaitoa tai kehittämään itseään, kukin kykyjensä ja mahdollisuuksiensa mukaan.

On monasti puhuttu ylioppilastutkinnon tarpeellisuudesta ja sopii puhuakin. Ehkä se aikanaan oli asiallinen, kun akatemia muodosti hengen eliitin keskuksen. Nyt on tilanne toinen. Eri ammatinkoulutushaarojen sisäänpääsytkinnot riittävät tarkistusportaisi. Yliopistollinen ammattikoulutus on yhtä tärkeää kuin muukin ammattikoulutus, mutta erikoisasema sillä on vain siinä, että sen koulutusaika on pitempi ja vaatii eräissä tapauksissa joitakin erikoislahjakkuuksia. Ehkä yliopistosta pitäisi akatemiaksi erottaa se osa, missä ei lähimpänä päämääränä ole jonkin erikoisammatin hallitseminen vaan jossa pyritään saamaan mahdollisimman kokonainen kuva maailmasta jossa me elämme.

Yhtenäiskoulun toteutus on melko helppoa kaupungeissa ja asutuskeskuksissa. Maaseudulla se tuntuu vaikealta, joskus mahdottomalta. Olisi tietysti ratkaisu sekin, että yhtenäiskoulu toteutettaisiin vain siellä, missä se onnistuu helposti ja jäätäisiin muualla entiselleen.

Olen monesti ajatellut, että kaikkein kipeimmin kaivattava koulu-uudistus olisi apukouluverkoston luominen yli koko maan. Nykyään niitä on vain tiheään asutuilla seuduilla. Kuitenkin lähes jokaisessa kansakoulussa on muutamia oppilaita, joiden henkinen kehitys on huomattavasti jäljessä yleisestä tasosta. Heidän oma kehityksensä kaipaaisi erikoiskoulutuksen saaneen opettajan yksilöllistä ohjausta.

Yhtenäiskoulussa oppilasaineksen taso olisi se, mikä on koko maan sen ikäisten lasten taso. Eriasteinen lahjakkuus 'pakottaa', niinkuin komiteakin ehdottaa, luomaan kouluun hyvin vahvan linjajaan, niin vahvan, että tuntuu siltä, että se ei enää yhtenäiskoulu olekaan.

Uudistus vaatii lisää opettajia ja paljon vaatiikin. Mikään uudistus ei maksa vaivaansa, jos luokissa on yli neljäkymmentä oppilasta. Minusta kahdessakymmenessä on tarpeeksi. Vasta siinä vaiheessa alkaa opetuksessa olla todella tehoa. Puhumattakaan sitten ns. yhdistetyistä luokista, joita kansakoulussa on eniten: sama opettaja opettaa 2—4 luokkaa.

Jollei näitä epäkohtia pystytä eliminoimaan, jää yhtenäiskoulun toteutuksen merkitys paljon vähäisemmäksi kuin on sen tarkoitus.

Aurinko paahtaa kuumasti, tukahduttavasti, tekee mieli paeta sitä. Italialaisetkin etsivät vilvoittavaa varjoa. Ikkunaluukut sulkeutuvat, suunnilleen yhdestä neljään ne ovat kiinni, kaupat on suljettu ja kaupungin elämänvilske on tauonnut melkein olemattomaksi. Arno-joen aalloista kuvastuvat Pisan vanhat palatsit, tornit ja sillat. Kaupungin värisävyt vapautuvat uuteen elämään virran rinnalla, ja täällä lakkaa kuumuus ahdistamasta.

Kun päivä on hyvän matkaa painumassa, virkoo kaupungin elämä jälleen. Pikku Fiateja, Vespaa ja sen sukulaisia kuhisee kuin mehiläisiä päivänpaisteessa. Kaikki pitävät torvillaan korvia repivää melua. Kaupunki on vanha, kadut ovat kapeat. Jalkakäytävälle ei ole sijaa enempää kuin kiesienkään aikana, jalankulkijat katsokoot, missä mahtuvat liikkumaan.

Pisan vanhan osan keskustassa on Piazza dei Cavalieri, kaupungin sydän. Sieltä pääsee joka suuntaan ja jos eksyy katusokkeloissa, joutuu varmasti jossakin vaiheessa Piazza dei Cavalierille. Piazza on varsin epä-säännöllinen, mutta sopusuhtainen monikulmio. Se on saanut nykyisen nimensä neljäsataa vuotta sitten, jolloin torin koillislaidassa sijaitseva, paikkaa hallitseva rakennus — senaattorien palatsi — uusittiin S. Stefanon ritarikunnan käyttöön. Rakennuksesta tuli «Palazzo dei Cavalieri». Nykyinen julkisivu on Vasarin käsialaa. Palazzo on jo vanhus, joka on kokenut monta muodonmuutosta. Viimeksi v. 1810 sen suojiin perustettiin Napoleonin toimesta Scuola Normale Superiore, joka nykyään kuuluu maan johtaviin korkeakouluihin. Sen vieressä ja vastapäätä olevat palazzot myöntävät sille kunnia-aseman ja kaikki yhdessä muodostavat tasapainoisen kokonaisuuden.

Katselija, joka tähystää torille Scuola Normalen ylimmästä kerroksesta, kokee mahtavan elämyksen saadessaan rauhassa nauttia laajasta näkymästä pikkukaupungin elämään. Vanhat muurit vastapäätä ja paikan ympärillä antavat asiaankuuluvat kulissit ja tukevat voimakasta vaikutelmaa, että näytelmä tuolla alhaalla on syvä silmäys elävään historiaan.

Alkuperäisen tunnelman tosin särkee rauhaton liikenne, joka on kehittynyt vasta viime vuosien aikana näin vilkkaaksi. Mutta jalankulkijat liikkuvat rauhallisesti, yksikään heistä ei juokse pakoon lähestyvää ajoneuvoa. Eikä ole harvinaista, että kävelijäin välillä keskustelu huipentuu niin keskittyneeksi, että he jäävät seisomaan keskelle katua. Siinä puhutaan lujaa ja lujempaa, muovaillaan voimakkain elein ja nopein liikkein sanottava myös nähtäväksi. Tällaista hetkeä italialaiset pitävät arvossa, apua tulee keskusteluun muiltakin tahoilta ja ajoneuvo kiertää joukon.

Pian vieras korjaakin ensivaikutelmansa, sillä hänelle alkaa selvitä, että kiire on täällä aisoissa. Virkku huomiokyky ja nopea toiminta ratissa korvaa liikennesääntöjen kaavamaisen noudattamisen. Elämänmyönteisyys itseään ja muita kohtaan rakentaa näkymättömän sillan ajoneuvonkäyttäjän ja jalankulkijan välille.

Aukealla kehkeytyy yhteiskunnan pienoiskuva. Tuskin missään näkee siinä määrin eroa varakkuuden ja köyhyyden välillä. Kuvaan kuuluu vaativaa eleganssia, jota toskanalaiset signorat osaavat maulla ja arvokkuudella harjoittaa. Kadun kulmassa seisoo ryysyinen laiha nainen kapalovauva sylissään kerjäämässä elatusta itselleen ja lapselleen, monenlaiset pelimannit, jotka istahtavat milloin mihinkin hattu valmiina ottamaan vastaan roposen.

Valtaosa torilla liikkuvista kaupunkilaisista on kuitenkin ahertavaa ammattiluokkaa, meluavia koululaisia aamupäivällä ja ylioppilaita, joiden voimakkaat mielenpurkaukset kaikuvat yli piazzan iltaisin.

Kaupungin originaali, lumpunkerääjä, ehtii päivän mittaan vaeltaa montakin kertaa torin kautta rattaittensa perässä. Hänen huutonsa «Ce-enciao-o-o!» pulpahtaa soolona esiin yhteismelusta — milloin etäältä milloin aivan vierestä tai taas jostakin kaukaa: — «ce-enciao-o-o!» Miehen nuorekas ryhti ja kurtuiset kasvot uhmaavat samalla tavoin aikaa kuin Scuola Normalen edessä seisova Cosimo I:n patsas, joka päättäväisin ottein hallitsee tienoota miekka kupeellaan.

Vanhalla kauppatorilla olemme köyhässä korttelissa. Tilanpuutteen vuoksi on myyntikokuja pystytetty myöskin sieltä pois päin johtaville kujille. Ensin täytyy halkaista voimakas hajumuuri ja sitten kestää äänivalli, jonka aiheuttaa tavaroitten rajaton kehuminen ja kilpamyynti. Hedelmien, vihannesten, liha-, kala- ja äyriäistuotteiden laatu ja runsaus todistavat vieläkin oikeaksi Danten ilmaisun, että Italia on «Giardino dell'Impero».

Torilla on tukalan runsaasti väkeä, mutta yhtä kiintoisat ovat jokaiset kasvot, kuuluivatpa ne arvokkaalle ostajalle, äänensä käheäksi huutaneelle myyjälle tai kadun laidalla istuvalle hiljaiselle sokealle. Tunne-elämän herkkyyks, selvä ja täsmällinen ilmaisu kuvastuu vaihtuvissa ilmeissä ja muovaa tummat kasvot persoonallisiin muotoihin. Miten selvästi piiryykään noissa kasvoissa älykkyys ja noissa oveluus, täällä epätoivo ja tuolla varmuus ja optimismi — kaikki, mitä elämä tarjoaa! — «Abbiamo cachi — cento lire — abbiamo ca-achi-i!» huutaa kimeä ääni ja hälventää kaikki mietteet toiseen kertaan. Äänen sai aikaan pienen pieni, varpusta muistuttava toritāti, joka muhvin suojassa hyti-see aamuvilua. Hän tarjoaa «kakia», — kauniinpunaisia, makeita hedelmiä — niin että vanhat muurit heläjävät. — Ostoksia toimittaa varakas, ankaran näköinen rouva, kallisarvoinen turkki avoimna, näkymättömät sukat, sileä torniliimakampaus. — Kadulla istuu hajasäärin vanha muori, joka järjestelee jätepaperia sekavan paperivuoren vieressä. Hänelläkin on kampausta: tomaatin muotoinen nuttur keskellä päälakea, laitosta tukee lukematon määrä neuloja. Eukko häärii tyytyväisenä ja hyräilee, joskus hänen äänensä kohoaa kirkkaaksi pieneksi lauluksi.

Runsain äänivaroin varustettu tati tulee määrätietoisesti myymään kuihtuneita neiliköitä. Kieltäydyn ostamasta. «Tuoreita, mitä tuoreimpia ovat, tämä laatu on sellainen, että ne näyttävät vähän ruskeilta», selittää kaupitteliija kovaa ja vakavissaan. Minulla on täysi työ puolustautua. Hänen ilmeistään käsitan olevani höperö ulkomaalainen, joka ei ymmärrä, mikä on hyvää. — Jakkaralla istuu aivan hiljaa kumara, sokea vanhus kädet polvilla. Miehen vyötäisille on kiedottu

kaulaliina, joka pitää vatsan päällä pahvipurkkia roposia varten. Ukon edessä seisoo pieni nelivuotias poika kuin maahan juuttunut kysymys — yhtä silmää, yhtä korvaa. Pojan katse tunnustelee vuoroin miehen liikkumattomia kasvoja ja oikeata kättä. Kas, kädessä on jotakin! Tuokion kuluttua käsi liikahtaa, toinenkin herää, ja ne vievät savi-kukolta näyttävän möhkäleen sokean huulille. Ukko taikoo möhkä-leestä mitä herttaisimman iloisen kansanlaulun. Poika hypähtää ja juuttuu taas paikalleen. Kuluu kolme tuokiota, ukon jähmeät kasvot liikahtavat, pää kääntyy hiukan vasemmalle, sinne päin, missä poika seisoo. Kasvot alkavat hymyillä. Ja taas kuuluu okarinasta ystäväl-linen ja sydämellinen kansansävel. Miehen kasvoille on levinnyt onnel-linen päivänpaiste, joka säteilee lasta kohti, ja se vapauttaa pojan iloi-sesti hypähtelemään.

Tunnelman voi samastaa siihen, mitä Faust kokee kansanjoukossa: «Täällä olen ihminen, täällä saan olla sitä!» Missä puhutaan näin avoi-mesti ja välittömästi kieltä, joka ilmaisee ihmistä kaikessa inhimillisyy-dessä, siellä nykyajan vaatimat asenteet vaikuttavat naamioilta, jotka pian täytyy vaihtaa taas uusiin. Naamiot kiehtovat, pelästyttävät, kam-mottavat ja niille hymyillään. Tämä vaatii etsimään ihmisen todellisia kasvoja, jos ei tietoisesti, niin tiedottomasti.

Kaupungin laidassa sijaitsee Piazza dei Miracoli. Edessämme on laaja, hyvinhoidettu ruohokenttä. Siinä seisoo tuomiokirkko, järeä ba-silikaalinen rakennus, joka kevenee ylöspäin, komea kupolilla katettu kastekirkko, yksinkertaisen juhlalliset camposanton muurit ja taivaita tavoitteleva kellotorni. Kaikki on puhdasta valkeata ja vaaleanharmaata marmoria, Pisan selvää romaanista taidetta. Siinä on rikasta, aina uusia motiiveja ja muotoja luovaa geometrista ornamenttiikkaa inkrustiatyönä, jossa käytetään värikkäitä marmorilevyjä ja -palasia. Ei liene liikaa sanottu, että tuolla vihreällä nurmikentällä vaeltaessa kokee hetken sellaista, mitä me epämääräisesti ja kysyen sanomme ikuisuudeksi. Vai-kutelma on voimakas silloinkin, kun turistilaumat virtaavat sinne ja sieltä pois. Lukemattomat Pisan asukkaat käyvät täällä päivittäin vir-kistymässä. Ihmishengen perustoilta luoneet esi-isät julistavat koke-maansa henkistä totuutta omalla kielellään, josta me olemme vieraan-tuneet. Käymme vain tiedottomasti ihmettelemässä ja «virkistymässä». Olemme ehkä myös hiukan oppineet erottamaan sitä, mikä on ikielävää siitä, mikä pian katoaa — ihmiskasvot naamioista.

SAAPUNUTTA KIRJALLISUUTTA

KARISTO

Kalevi Ahoniemi, Kuolleen kir-jailijan muistiinpanot

Carson McCullers, Surullisen kahvilan balladi

Jorma Etto, Merkkitulia

Allan Jokinen, Piiritetty kau-punki

Jaakko Korjus, Kasvot

Martti Santavuori, Hissipoika

GUMMERUS

60-luvun perspektiivi, toimittaneet

Lars Dufholm, Ralf Fri-berg ja N.-B. Stormbom

Pentti Konttinen, Huomenta, kaupunki

Niilo Lauttamus, Sotapoliisit

Väinö Voipio, Jumalan puolustus

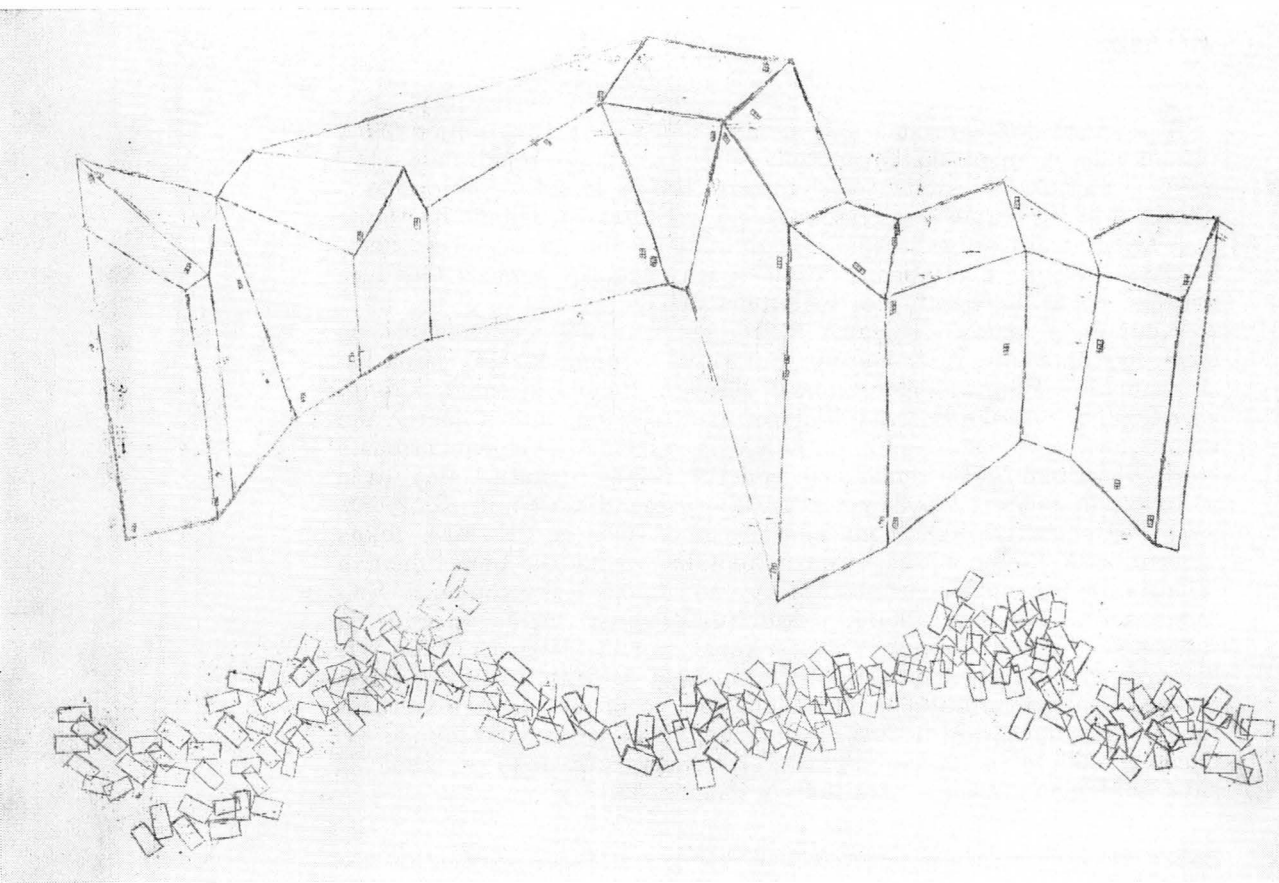
WSOY

Erkki Niinivaara, Köynnökset pois

T. P. Virkkunen, Vastaako ihmi-selle kukaan?

GRAFIKKAA

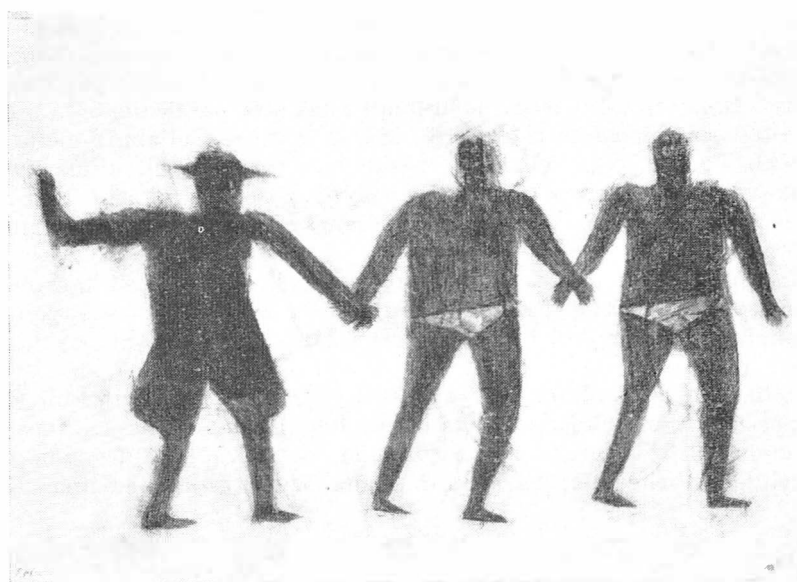
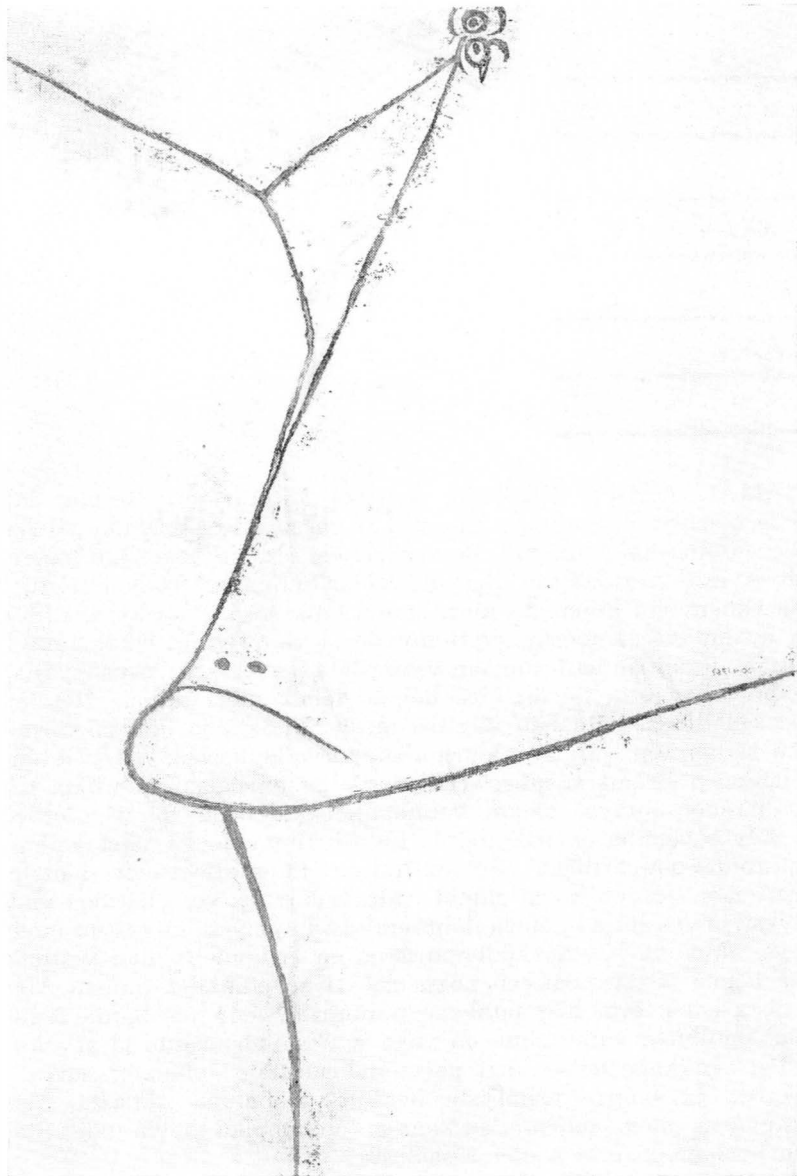
eino ahonen

kortteli

apina avaruudessa

rutto

Brian Crozier

VIISI

AFRIKKALAISTA

ETSII

ITSEÄÄN

I

GAMAL ABDEL NASSER puristaa kättäni murskaavan lujalla otteella, käsivarsi suorana. Vierailijan vasemman olkapään yli hänen katseensa etsii näkymätöntä, hurraavaa kansanjoukkoa, jolle hänen leveä hymynsä on osoitettu. Léopold Sédar Senghorin kädenpuristus herättää vähemmän huomiota kuin hänen katseensa, joka kertoo filosofisesta hyvántahtoisuudesta, syyttömyydestä väitettyihin rikoksiin. Hän kehottaa vierailijaa istuutumaan vastapäätä itseään, kirjoituspöydän toiselle puolelle, jotta tämän olisi helppo tehdä merkintöjä. Hän antaa arvoa sanoilleen, joita hän käyttää mestarillisesti, ja haluaa varmistaa niiden säilymisen. Habib Bourguiban tervehdyksessä yhtyy inhimillinen lämpö ja dramaattisuus. Hänen silmissään palaa runoilijan tuli ja kädenliikkeet antavat hänen kaunopuheisuudelleen toisen ulottuvuuden. Myös hänellä on näkymätön kuulijakunta, jonka yksinäinen vierailija tuntee ympärillään. Sékou Tourén ote on atleettinen; hänellä on poliittisen taistelijan kovat silmät. Mutta kovuus voi yllättäen vaihtua hymyksi, ja vierailija huomaa ilahtuen: tässä hymyssä kuvastuu ihmisten veljeys. Modido Keitan kädenpuristus on erikoinen: liian veltto suhteessa hänen jättiläismäiseen kokoonsa. Hän poikkeaa muista Afrikan johtajista siinä, että hän puhkeaa puhumaan vain jos häntä ärsyttää. Mutta lopullinen vaikutelma on vakava yksinkertaisuus ja arvokkuus.

Viisi afrikkalaista — viisi persoonallisuutta. Jokainen näistä voimakkaista ja sangen erilaisista henkilöistä haluaa samastaa itsensä *afrikkalaisen persoonallisuuden* kanssa. Voimmeko löytää todisteita sellaisen persoonallisuuden olemassaolosta?

Tulen tarkastelemaan tosiasioita kahdesta näkökulmasta. Toisaalta omasta näkökulmastani sen perusteella, mitä he yksityisesti sanoivat minulle, ja toisaalta sen perusteella, mitä he julkisesti puhuvat ja kirjoittavat. Kun ensimmäisen kerran tapasin Egyptin Nasserin, Tunisian Bourguiban ja Algerian Abbasin, en vielä etsinyt Afrikan persoonallisuutta. Eikä mieleeni olisi juolahtanut etsiä sitä näiltä tienoilta. Kun sitten tapasin Senegalin Senghorin, Malin (entisen Sudanin) Keitan ja Guinean Tourén, olisi sellainen etsiskely minua suuresti kiinnostanut. Mutta välitön poliittinen tilanne syrjäytti perusteisiin asti ulottuvan keskustelun — poikkeuksen muodosti Senghor, joka itse johdatti minut siihen.

Keskustelumme olivat yksityisluontoisia eikä niitä ollut tarkoitettu julkaistaviksi. Mutta toisaalta minulle tehtiin selväksi, että vain ne lausunnot olivat henkilökohtaisia, jotka koskivat ajankohtaisia tapah-
tumia.

Sallin itselleni suuremman vapauden presidentti Nasserin kuin muiden presidenttien kohdalla, koska keskusteluni hänen kanssaan tapahtui jo vuonna 1956 — Suezin kriisin vuonna, kaksi kuukautta ennen kuin kanava kansallistettiin. Vierailuni aikana Egypti tunnusti Kiinan Kan-

santasavallan ja tämän toimenpiteen syyt kuvastavat mainiosti Nasserin luonnetta ja menetelmiä. Olin kysynyt häneltä, painostettiinko Egyptin hallitusta tunnustamaan Peking — esimerkiksi saattamalla kauppasuhteet riippuvaisiksi tunnustamisesta. Asia ei ollut niin, Nasser vastasi. Pekingin tunnustaminen oli vain vastaus «Edenin yritykseen saada Neuvostoliitto suostumaan YK:n pyrkimyksiin rajoittaa varustautumista Keski-Idässä.» Tarkoittiko tämä, että hän odotti saavansa aseita Kiinasta? «Se on toinen vaihtoehto», hän sanoi ja lisäsi: «Kiina ei kuulu Yhdistyneisiin Kansakuntiin.» Tällä kaikella Nasser tarkoitti: Koska kommunistinen Kiina ei kuulunut YK:hon, sitä ei sitonut YK:n Israelia koskeva päätös, johon venäläiset näihin aikoihin olivat suostuneet. Jos siis Neuvostoliitto ei enää katsonut voivansa lähettää välittömästi aseita Egyptille, se voisi toimittaa niitä Kiinan kautta.

Kysyin Nasserilta, mitä «Arabien Ääni» tarkoitti kun se puhui «arabialaisen maailman yhtenäisyydestä Atlantin valtamereltä Persianlahteen saakka», ja pitikö hän esikuvanaan Mussolinia vai Kemal Atatürkiä. Kysyin toisin sanoen, tulisiko hän ryhtymään seikkailupolitiikkaan maansa rajojen yli vai keskittäisikö hän voimansa Egyptin sisäisten asioiden järjestämiseen.

Ensimmäistä kertaa Nasserin piirteet kovenivat ja hänen hieman kimeä äänensä muuttui kaunopuheiseksi. «Me arabialaiset», hän huu-dahti, «olemme yksi kansakunta, jolla on yksi yhteinen kieli ja yksi yhteinen uskonto. Algerian tapahtumat kiinnostavat paljon enemmän meitä Kairossa kuin ranskalaisia Pariisissa.» Mussolini? Atatürk? «Minä en käy joka aamu miettimään, seuraanko Mussolinin vai Atatürkin esimerkkiä. Jos tarkoitatte, että haluan alistaa tämän alueen uudenlaiseen siirtomaaherruuteen, olette erehtynyt. Egyptiläiset eivät ikinä tekisi sitä, eivätkä muut arabimaat sietäisi sitä.» Ulospäin suuntautuvia seikkailuja? Sisäiset asiat järjestykseen? «Minä en erota ulko- ja sisäpolitiikkaa toisistaan. Aluksi, vallankumouksen jälkeen, kohdistin huomioni sisäisiin uudistuksiin. Sittemmin pakotti Englannin politiikka ja Israelin hyökkäys Gazaan (28. 2. 1955) minut keskittymään ulkopolitiikkaan... Me emme koskaan ryhdy ensimmäisinä hyökkäämään. Kun olemme kyllin vahvoja, palaan taas sisäisiin uudistuksiin.»

Presidentti Nasser ei mielestäni valtiomiehenä ole kenraali de Gaullen, Churchillin tai Stalinin luokkaa. Mutta hän on Afrikan mahtavimpia miehiä. Hänellä on luultavasti suurin arvovalta ja varmasti enemmän vaikutusvaltaa kuin kenelläkään muulla. Hän on vähiten sivistynyt ja siksi vähiten intellektuaalinen kuudesta mainitsemastani arfikkalaisesta. Hänen ajatuksensa ovat mahtavia ja yksinkertaisia, niistä on helppo löytää heikkouksia, mutta ne ovat vaikuttavia. Hänen taktillinen oveluutensa korvaa abstraktisen ajattelun puutteen. Hänen arabialaisuutensa ja fanaattisuutensa Israelin suhteen ovat tunnettuja; vähemmän tunnettu on hänen afrikkalaisuutensa.

Teoksensa «Vallankumouksen filosofia» viimeisillä sivuilla Nasser tarkastelee valtapiirejä, joilla Egyptin täytyy levittäytyä täyttääkseen tehtävänsä maailmassa. Näitä on kolme: arabialaisten kansojen piiri, Afrikan mantereiden piiri ja Islamin uskon piiri. Toisesta piiristä, joka kiinnostaa tutkimustamme, hän kirjoittaa:

«...me emme voi millään muotoa pysytellä syrjässä verisestä ja kauhistuttavasta taistelusta, jota käydään Afrikassa viiden miljoonan valkoihoisen ja kahdensadan miljoonan afrikkalaisen välillä... Afrikan kansat tulevat jatkuvasti kohdistamaan katseensa meihin, jotka vartioimme tämän maanosan pohjoista porttia ja olemme sen yhdistävä side ulkomaailmaan. Missään tilanteessa me emme voi väistää velvollisuuttamme edistää kaikin keinoin valon ja sivistyksen leviämistä aarniometsien kaukaisimpiinkin sopukoihin.»

On valaisevaa lukea uudelleen nämä rivit vuonna 1961, jolloin presidentti Kasavubu Kongon aarniometsistä valittaa Egyptin puuttuvan hänen maansa asioihin. Vaikka Nasser on puolueeton kylmässä sodassa, hän ei halua pysytellä syrjässä taistelussa Afrikasta.

Hyväksyvätkö muut Afrikan johtajat hänen johtajanasemansa? Nasser ei suinkaan ole ainoa, joka katsoo että taistelu Afrikasta on samaa taistelua Algeriasta Keiniaan, Kongoon ja Etelä-Afrikkaan asti ja ettei kukaan afrikkalainen voi pysytellä siitä syrjässä. Ghanan johtaja Kwame Nkrumah kirjoittaa omaelämäkertansa viimeisellä sivulla:

«Afrikkalainen, tämän valtavan maanosan kaikilla kolkilla, on nyt herännyt, ja taistelu vapaudesta tulee jatkumaan. Meidän velvollisuutemme on karkijoukkona tarjota mahdollisuuksien mukaan apua kaikille niille, jotka käyvät parhaillaan taistelua, jonka me olemme jo voittaneet. Meidän tehtävämme ei ole täytetty eikä meidän turvallisuutemme taattu ennenkuin kolonialismin viimeiset rippeet on pyyhkäisty Afrikasta.»

Tässä tapaamme saman periaatteen, että afrikkalaisilla on oikeus puuttua asioihin kaikkialla Afrikassa. Pääsemmekö lähemmäksi afrikkalaista persoonallisuutta? Nasserille ja Nkrumahille on yhteistä ajatus, että afrikkalaisen tulee puuttua taisteluun siirtomaavaltaa vastaan oman maansa rajojen ulkopuolella. Eri mieltä he ovat siitä, kuka johtaa tätä taistelua, sillä lainatuissa katkelmissa he molemmat asettuvat välillisesti johtajan asemaan.

SÉKOU TOURÉ ei yhtä avoimesti pyri johtajaksi, mutta on vaikea kuvitella, että tämä erittäin voimakas, älykäs ja energinen persoonallisuus alistuisi toiseksi kenenkään muun jälkeen. Sillä enemmän kuin kukaan toinen on Sékou Touré Afrikan itsenäisyyden ja vapauden vertauskuva. Samoin kuin Fidel Castro latinalaisessa Amerikassa, ei Sékou Touré pyrkinyt itsenäisyyteen neuvottelujen, vaan välien katkaisemisen ja kansallisen agitaation avulla. Sékou Tourén myytti syntyi sinä syyskuun päivänä 1958, jolloin hän lausui jyrkästi 'ei' kenraali de Gaulle suunnitelmalle ranskalaisesta kansainyhteisöstä. Guinea erotettiin silloin Ranskasta ilman vähäisintäkään taloudellista tukea. Tämä on hänen myyttinsä ja hän on siitä ylpeä.

Touré esitti syyskuussa 1959 Guinean Demokraattiselle Puolueelle selonteon, joka tarjoaa meille lisäainesta Afrikan persoonallisuuden määrittelyyn:

«Meidän puolueemme on kyennyt paremmin kuin veljespuolueet Senegalissa, Sudanissa ja Nigeriassa johtamaan maansa itsenäisyyteen. ... Me olemme kokeneet väkivaltaisen ja röyhkeän siirtomaaherruuden, joka ei kohdellut meitä ihmisinä, vaan alempina olentoina. ... Me olemme tietoisia siitä, että Guinea tulee tuntemaan itsensä uhatuksi siihen asti kunnes koko Afrika on vapautettu.»

Sékou Tourén palava viha ja katkeruus Ranskaa kohtaan kohottavat muurin hänen ja vierailijan välille. Samoin kuin kommunistit, joilta hän on saanut vaikutteita, hän tekee eron Ranskan hallituksen ja Ranskan kansan välillä. Ei rahaa, ei ruokaa, ei arkistoja, ei kauppaa — tämä oli odotettu seuraus siitä, että hän sanoi 'ei' de Gaulle suunnitelmalle. Tämän hinnan hän oli valmis maksamaan maansa itsenäisyydestä. Mutta Ranskan kansan, toisin sanoen Guineassa asuvien ranskalaisen ei tarvitse kärsiä Ranskan hallituksen synneistä. Kukaan ranskalainen ei ole joutunut väkivallan tai nöyryytysten kohteeksi. Tämän presidentti Touré kertoi minulle ylpeydellä, ja se on helposti tarkistettava tosiasia. (3. 2. 1961 karkoitettiin tosin Guineasta 40 ranskalaista.)

Onko Sékou Touré kommunisti, kuten monet länsimäiset tarkkailijat ovat kiiruhtaneet selittämään, tai ainakin kommunistien taipuisa väli-

kappale? Sosialisti hän kieltämättä on, mutta hyvin erikoista afrikkalaista merkkiä. Melkein kaikki afrikkalaiset kansallisuusmiehet — Senghorista Nkrumahiin ja Jomo Kenyattaan — ovat ottaneet vastaan apua kommunisteilta, usein siksi, että sitä ei ollut saatavissa mistään muusta lähteestä. Marxismi on hänessä tunteenomaisesti yhdistynyt hämäärään tajuun perinteellisestä afrikkalaisesta kyläyhteisöstä. Marxismi hänen muuntamassaan muodossa on välittömän demokratian välikappale, erotukseksi länsimaisesta välillisestä demokratiasta.

Sékou Touré on julkisesti torjunut kommunistisen leirin vaatimuksen puhua Afrikan nimissä. Hän on seuraavin sanoin (syyskuussa 1960) selvittänyt välinsä kommunismin kanssa:

«En salli P.D.G:n (Guinean Demokraattisen Puolueen) omaksuvan kommunismin ideologiaa. Jos jotkut haluavat sen tehdä, perustakoot Guinean kommunistisen puolueen, mutta heidän on oltava selvillä siitä, että P.D.G. minun johdossani tulee vastustamaan heitä. Kommunismi ei sovi Afrikkaan. Luokkataistelu on täällä mahdollon, koska täällä ei ole luokkaeroja, vaan ainoastaan erilaisia sosiaalisia tasoja. Yhteiskuntamme perustan muodostaa perhe ja kyläyhteisö.»

Muistiinpanoistani — keskustelusta hänen kanssaan — saan seuraavaa lisävalaistusta:

Guinean erikoislaatu ja paremmuus. «Meillä on maailman edistynein demokratia. En usko että pystytte mainitsemaan mitään kehittyneempää. Kun USA:n ja Neuvostoliiton kaltaisissa maissa johtava puolue on vain murto-osa kansasta, on se täällä Guineassa koko kansa.»

Guinean pyrkimys riippumattomuuteen kommunistileiristä. (Olin kysynyt, pyrkiikö Guinea puolueettomuudessaan suurempaan tasapainoon solmimalla uusia siteitä lännen kanssa.) «Kysymys on väärin asetettu. Meidän pitäisi kysyä länneltä, mitä se aikoo tehdä paremman tasapainon hyväksi. Me emme omasta tahdostamme ole riippuvaisia neuvostoblokista. Meidän kauppamme ovat auki: me tarjoamme kahvia, banaaneja, bauksiittia. Me olimme läntisessä kauppapiirissä. Me halusimme pysyä siinä, mutta meidät suljettiin siitä pois.»

Guinea ei ota esikuvakseen kommunistimaata. (Olin kysynyt, aikoiko Guinea ottaa esikuvakseen Kiinan, koska näiden järjestelmissä oli yhtäläisyyksiä.) «Miksi me tekisimme niin? Kävin juuri Kiinassa. Se on sangen toisenlainen maa kuin Guinea. En löytänyt Kiinan kokemuksista mitään meitä kiinnostavaa.»

Sékou Tourén käsitys Guinean järjestelmän ainutlaatuisuudesta, sen 'afrikkalaisuudesta', lankeaa yksin niin hyvin radikaalien kuin malttilisten Afrikan johtajien käsitysten kanssa. Kysymys ei ole vain heidän aikaisemmasta toveruudestaan, yhteisestä kielestä, taistelusta samaa siirtomaaherruutta vastaan. Kysymys on ennen kaikkea uskosta kulttuurin ja historian yhteiseen kehitykseen, jonka katkaisi siirtomaavallan väliintulo, ja elinkelpoisten perinteiden jatkuvasta etsimisestä maanosan hiljaisesta menneisyydestä.

Sékou Touré kirjoitti selonteossa, jota olen jo lainannut, että Guinea kuuluu «maihin, joiden normaalin ja luonnollisen kehityksen katkaisi siirtomaavallan tosiasia.» Kaksikymmentä vuotta aikaisemmin Kwame Nkrumah kirjoitti pamfletissaan *Towards Colonial Freedom*: «Afrikkalainen... kykeni erinomaisesti hallitsemaan itseään ennen valkoisen miehen tuloa, ja hänen täytyisi saada jälleen oikeus hallita itseään.»

Artikkelin toinen osa julkaistaan seuraavassa Katsauksen numerossa.

Julkaistu ensi kerran *Encounter*'issa.

Heikki Kirkinen

Oswald Spenglerin maailmankuulu pääteos «Länsimaiden perikato» on ilmestynyt lyhennettynä suomeksi ja tarjoaa ajatuksia herättävää lukemista myös maailman nykytilanteesta kiinnostuneille. Erityisen virkistävää on tarkastella rinnakkain Spenglerin teosta ja hänen kuuluisimman oppilaansa Arnold Toynbeen tuotantoa. Molemmat esittävät länsimaisen kulttuurin tulevaisuudesta näkymiä, joita on syytä vakavasti pohtia, kun osallistutaan tulevaisuuden maailman rakentamiseen. Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota vain kahteen keskeiseen seikkaan: kulttuurin ja kulttuurikehityksen käsitteeseen sekä erääseen uuteen kulttuuriin, nimittäin marksistiseen.

«Kulttuuri» on sekä sisällöltään että alaltaan vaikeasti määriteltävä käsite. Spengler ja Toynbee tarkoittavat sillä «historian itseselitteistä yksikköä», ajallisesti ja paikallisesti rajoitettua ilmiökokonaisuutta, jonka sisällä historiallisten tapahtumien keskinäinen yhteys ja lainalaisuus on selitettävissä tarvitsematta turvautua ulkopuolisiin tekijöihin. Tällaisia yksiköjä voi sitten verrata keskenään. Molempien tutkijain käsitykset kulttuurin olemuksesta kuitenkin poikkeavat toisistaan. Spengler erottaa maailmanhistoriassa kahdeksan yksikköä eli kulttuuria ja Toynbee kaksikymmentäyksi. Spenglerin kulttuurit ovat: egyptiläinen, assyrialais-babylonialainen, muinaiskiinalainen, intialainen, meksikkolainen, arabialainen, antiikin kulttuuri sekä länsimainen kulttuuri. Toynbee jakaa eräät näistä osiin ja lisää joukkoon muita vähemmän tunnettuja kulttuureja.

Spenglerille kulttuuri on suuressa määrin metafyyssinen käsite. Se on «korkeimman asteen elävä olento», organismi (kuten kasvi), ja sillä on «sielu, joka toteuttaa itseään». Kulttuuri käy läpi elollisen olennon kaikki vaiheet: se syntyy, kasvaa, kypsyy, vanhenee ja kuolee järkkymättömällä luonnon lainalaisuudella. Jokainen kulttuuri kokee samantapaisen elämän: kasvaa, kukoistaa ja kuolee kuin kukkanen «ylhäisessä tarkoituksettomuudessaan». Kulttuurin henkinen sisar on tyyli. Kulttuuri ja tyyli ovat alkuilmiöitä, joista muut ilmiöt voidaan johtaa ja jotka määräävät kaikkia muita. Siten yksilöt tai yhteisöt eivät luo kulttuuria eivätkä tyyliä, vaan kulttuuri ja tyyli determinoivat kussakin yhteisössä yksityisiä elämän ja ilmaisen muotoja. Yksilöt ja yhteisöt vain ilmentävät kulttuuria.

Toynbeelle kulttuuri on empiirisempi käsite, se on ajallisesti ja paikallisesti rajoitettu (ihmisistä, kansoista muodostuva) yhteisö, jolla on tiettyjä sille ominaisia piirteitä. Myös Toynbeen mukaan kulttuurit käyvät läpi samantapaisia vaiheita, mutta taustalla vaikuttava voima ei ole ylikysilöllisen organismin lainalaisuus, vaan psyykkinen «ärsyke-reaktio» suhde, yhteisön vastaus ympäristötekijäin muutosten aiheuttamiin ärsykeisiin.

Kulttuuri voidaan varmasti määritellä monella tavalla, mutta nykyajalle ominaisesta näkökulmasta katsottuna molempien suurten kulttuurimorfologien määritelmät yksinkertaistavat asioita liian paljon. Vaikka tiettyjä ominaispiirteitä sisältävät kulttuuriyhteisöt soveltuvat maailmanhistoriallisen synteesin luomisen eräiksi välikappaleiksi, ei kulttuuria voi pitää ylikysilöllisenä oliona, joka täysin määrää tietyn yksilön tai yhteisön kehityskulkua. Kulttuurimorfologiassa on «itua», mutta sitä ei saisi kaavamaisataa liiksi. Kulttuuri ei luo yksilöä ja yhteisöä, vaan yksilö ja yhteisö luovat kulttuuria. Ylikysilöllisen organismin kehitys ei määrää yksilöiden ja yhteisön kehitystä, vaan yksilöiden ja yhteisöjen kehitys määrää kulttuurin kehitystä. Jos eri kulttuurien historiassa

on havaittavissa tiettyjä rakenteellisia yhtäläisyyksiä ja lainalaisuuksia, tämän seikan selityspäruusteita ei pidä etsiä ylyksilöllisen kulttuurin olemuksesta, vaan mikäli mahdollista empiirisesti havaittavista voimista, joita voidaan todeta yksilöissä ja yhteisöissä eri aikoina. Ainoa selityspäruuste ei ole myöskään ärsyke-reaktio suhde, vaan päruusteita on muitakin. Kun esim. jokin kansa kohoaa vuosituhansien tai vuosisatojen aikana alkukantaiselta kulttuuritasolta nykyaiseen korkeakulttuuriin, voidaan kehitykseen vaikuttavia tekijöitä havaita erittäin paljon. Tiettyä merkitystä on mm. yksilöiden ja kansan psyko-biologisilla edellytyksillä ja niillä moninaisilla vaikutteilla, joita se saa omasta ja vieraista kulttuuripiireistä.

Kulttuurikehityksen ongelma on erittäin ajankohtainen nykyään, kun suuret määrät alkukantaisia tai osittain alkukantaisia kansoja on joutunut nopean yhteiskunnallisen ja kulttuurillisen muuttumisen pyöruuteisiin. Monet niistä pyrkivät siirtymään muutamissa vuosikymmenissä «esihistoriallisesta ajasta atomiaikaan», mikä aiheuttaa niiden elämässä voimakkaita järkytyksiä ja mullistuksia. Kulttuurimorfologit voisivat tarkastella kehityspäruessia eri puolilla maapalloa kuin kiihdytetyllä nopeudella kulkevalta filmiltä. On traagillista, että kehitys kulkee kiihdyvällä nopeudella, mutta siihen vaikuttavia voimia ja vaikutusyhteyksiä, sen lainalaisuuksia, tunnetaan niin tavattoman vähän. Tutkimusala on «hillittömän vaikea», jopa arkaluontoinen. Avaruutta valloitetetaan, mutta ihmisen ja ihmisyyhteyshen tuntemus on primitiivisellä tasolla, vaikka monet propagandaryhmit julistavat löytäneensä niiden varman tuntemuksen.

Juuri alkukantaisina pidettyjen kansojen elintapojen keinotekoisien nopea muuttuminen on nähdäkseni alkanut yhä selvemmin osoittaa, että kulttuurikehitys on tärkeältä osaltaan psyykkistä kehitystä. Prof. Arvo Lehtovaara on sanonut sattuvasti, että «kulttuurikehitys etenee pärukäisissä polvissa tapahtuvan yksilön kehityksen tietä». Tätä päruessia ei voi kiihdyttää rajattomiin ilman, että siitä aiheutuu voimakkaita psyykkisiä ja sosiaalisia häiriöitä. Kulttuurikehitys ei olekaan pelkkää tiedon oppimista tai teknillisten välineiden käyttötaitoa, vaan edellyttää merkittäviä muutoksia yksilöiden persoonallisuuden rakenteessa ja yhteisöjen sielullisessa tasossa. Alkukantainen ihminen oppii esim. käyttämäään melko monimutkaisia koneita, mutta hän ei pysty ohjaamaan äkillisiä ja hillittömiä vietti- ja vaistoreaktioita läheskään siinä määrin kuin ns. kulttuuri-ihminen (kysymys on tietenkin aste-erosta). Tämän osoittavat esim. Kongon tapahtumat viime vuosina. Tai hän oppii voimakkaisiin ponnistuksiin tietyn aatteellisen päämäärän hyväksi, mutta ei niin nopeasti opi hallitsemaan laajoja ja monimutkaisia kokonaisuuksia pitkäjännitteisesti. Yksilön ja kansan psyykkistä kehitystä ei voi siis kiihdyttää liikaa. Kasvatus ja aatteellinen ohjaus antaa nykyään hallitseville piireille voimakkaat aseet vaikuttaa yksilöiden ja yhteisöjen henkiseen kehitykseen, mutta näiden aseiden todellista tehoa ja vaikutusta tunnetaan erittäin vähän.

Toinen seikka, johon haluan tässä yhteydessä puuttua on se, että Spengler ja Toynbee eivät kiinnitä huomiota parhaillaan syntyvään uuteen korkeakulttuuriin, nimittäin marksistiseen. Kuitenkin näyttää siltä, että elämme juuri uuden suuren kulttuuripiirin synnyn ja alkukehityksen aikaa. Marksistinen eli «sosialistinen» kulttuuri on lisättävä kulttuurien luetteloon; se olisi Spenglerin yhdeksäs ja Toynbeen kahdeskymmenestoinen. Siihen tuntuvat osittain sopivan molempien suurten morfologien määritelmät ja kehityskaavat.

Spenglerin mukaan «kulttuuri syntyy sinä hetkenä, jolloin suuri sielu herää ikuisesti lapsekkaan ihmisyyden alkusielullisesta tilasta», kun jokin suuri, tietoisuuden täyttävä ja innoittava aate, voima, herättää

kansan tai kansat kiihkeään toimintaan, ilmentämään kulttuurin olemusta. Se saa kansat luovaan intomielisyyteen ja lähetyshenkiseen ekspansioon, joka vähitellen hiljenee, kun kulttuuri kypsyy ja rauhoittuu sammuaakseen vihdoin «hajoavan sivilisaation vanhuudessa». Marksismi on se uusi tietoisuuden täyttävä voima, joka on synnyttänyt ensin yhden marksistisen valtion sekä sitten kumousten tuloksena kokonaisen valtavan kansaryhmän, jonka kokonaisuudella on selvästi yhteisiä, sitä muista kulttuureista erottavia piirteitä. Marksismi elää alkuvaihettaan; se on nyt nuoruuden voiman, lähetyshengen ja kiihkeän luomisinnon täyttämä. Mutta Spengler voisi jo ennustaa, että sekään ei ole ihmiskunnan lopullinen päämäärä, johon kaikki kansat kulkevat ja jonka jälkeen ei suuria muutoksia tarvita, vaan että sekin tulee elämään suurin piirtein katsoen kaikkien kulttuurien kohtalon luovasta alkukaudesta hedelmättömään sivilisaatioon ja vanhuuteen.

Toynbeen mukaan korkeakulttuuri voi syntyä suoraan alkukantaisesta kehityksen tietä tai se voi polveutua vanhasta kulttuurista. Jälkimmäisessä tapauksessa kulttuurin synnylle ovat ominaisia seuraavat seikat: vanhan kulttuurin piirissä elää laaja yleisvaltio, ja siinä hallitsee luomisvoiman kadottanut vähemmistö. Sen keskuudessa elää alistettuna pieni sisäinen proletariaatti, joka muodostaa innokkaan ja luovan tunnustuksellisen ryhmän, «kirkon». Sen ulkopuolella on yleisvaltiolle vihamielinen, alemmalla tasolla elävien kansojen joukko, ulkoinen proletariaatti, joka pyrkii tuhoamaan yleisvaltion sekä sen hallitsevan vähemmistön. Yleisvaltion tuho synnyttää myllerryksien kauden, välivaiheen; tämän seurauksena sisäinen proletariaatti kasvaa uuden syntyvän kulttuurin ydinvoimaksi ja muuttuu vähitellen sen hallitsevaksi luokaksi. Ekspansiivisen sankariajan jälkeen uusi kulttuuri alkaa jäykistyä; entisestä sisäisestä proletariaatista tulee hallitseva vähemmistö, jonka luomisvoima ehtyy, ja kehitys vie uuteen yleisvaltioon.

Marksistisen kulttuurin syntyhistoriassa voi yleisvaltioksi käsittää joko Suur-Venäjän tai länsimaisen kapitalistisen valtion yleensä. Viime vuosisadan lopulta lähtien marksistien kiihkeän innokas ryhmä muodosti siinä tunnustuksellisen sisäisen proletariaatin. Ensimmäisen maailmansodan myllerryksikauden tuloksena länsimainen valtio kokonaisuudessaan ei tuhoutunut, mutta Venäjän entinen valtio hävisi. Sen sisäinen proletariaatti otti vallan käsiinsä ja on jo muuttunut tai on muuttumassa hallitsevaksi vähemmistöksi. Tämä uusi kulttuuri elää ekspansiivisen lähetyshengen ja valloitushengen aikaa, mikä todennäköisesti tulee vielä jonkin verran jatkumaan. Länsimaisen yleisvaltion ulkoisena proletariaattina ovat ns. kehitysmaat, vanhat jälkeenjääneet valtiot sekä kolonialismista vapautuvat maat, jotka yhä ovat katkeria länsimaiselle kulttuuripiirille yleensä. Mutta ne tuskin ovat enää yhtä suuri vaara «vanhukselle» kuin mitä on lähetyksintä hehkuva nuori marksistinen kulttuuri. Myös Toynbee voisi ennustaa, että uusi marksistinen kulttuuri tulee kulkemaan edeltäjiensä tietä. Se tulee saavuttamaan ekspansionsa rajat sekä vähitellen rauhoittumaan ja tasoittumaan. Sen myöhäiskehityksestä ei tietenkään voi ennustaa mitään varmaa; myös Toynbeen mukaan eri kulttuurien myöhäiskehityksessä on jonkin verran vaihteluita. Eri kulttuuripiirit voivat tietenkin elää rinnakkain.

Jälleen on todettava kehityksen kiihtyvyys. Länsimaisen kulttuurin syntyvaihe helleenisen kulttuurin pohjalta vei ainakin 600—700 vuotta. Marksistisen kulttuurin synty on käynyt hämmästyttävän nopeasti. Osittain siihen vaikuttaa se, että ihminen on oppinut entistä tehokkaammin tietoisesti vaikuttamaan kehitykseen, hän on saanut tähän uusia älyllisiä ja teknillisiä välineitä juuri länsimaisen kulttuurin kukoistusajalla. Silti kulttuurin kehitykseen yhä sisältyy paljon arvaamattomia, yllättäviä, tuntemattomia voimia ja vaihteita, eikä sen kehityssuuntaa

pystytä kaikesta propagandasta huolimatta kuin vähäiseltä osalta ohjaamaan. Se noudattaa suurimmaksi osaksi omaa sisäistä, poliitikoille ja aatteen julistajille tuntematonta lainalaisuutta, jonka syvimvät salaisuudet lienevät juuri ihmisten ja yhteisöjen psyykkisissä syvyyksissä. Vaikka siis käytännölliset edellytykset vaikuttaa kulttuurikehityksen suuntaan ovat kasvaneet sekä länsimaisessa että marksistisessa kulttuuripiirissä, ovat vaikutustulokset useimmiten olleet odottamattomia. Siksi olisi tavattoman tärkeätä, että korkeakulttuureissa kyettäisiin vähitellen kohoamaan alkeelliselta fanatismiin, väkivaltaisten keinojen, kapean näkökulman, ahtaan poliittisen egoismin ja valtataistelun tasolta kulttuurikehityksen ohjaamiseen ihmisten ja yhteisöjen tuntemusta entistä paremmin osoittavalla tavalla.

Kulttuurimorfologia, jos sitä pystyttäisiin kehittämään objektiiviseen suuntaan, avartaisi paitsi historian tutkijoiden, myös poliitikkojen, kasvattajien ja julistajien näköpiiriä; se voisi antaa herätteitä nykytilanteen entistä oikeampaan arviointiin. Ennen kaikkea tarvitaan yleisesti historiallisen perspektiivin tajua, tajua siitä, että maailma, jossa elämme, on dynamisessa kehitystilassa, jota emme voi mielin määrin ohjata, mutta jota voimme tutkia ja analysoida, jotta oppisimme mukautumaan tuohon dynamiikkaan ja mikäli mahdollista sitä ohjaamaan. Tarvitaan myös kaikkien elämänilmiöiden suhteellisuuden tajua, käsitystä siitä, että empiiriseltä pohjalta lähtien ei nähdä lopullisia «elämäntotuuksia» tai kehityksen päämääriä.

S I L M Ä Y K S I Ä

HARMAATA ON TEORIA...

Näkökohtia sosiologiasta

I

Sosiologia tutkii joko ryhmää tai ryhmiä. Pitempää määritelmää rakastava saattaa tähän lisätä ihmissuhteita, ihmistä, taustatekijöitä ja vuorovaikutuksia.

Ryhmän muodostaa vähintään kaksi ihmistä, jotka katsovat jollain tavoin kuuluvansa yhteen; matkaavat siis ikään kuin samassa veneessä. Sanonnat «ryhmä muokkaa kaltaisekseen» tai «ihminen tunnetaan ryhmästään» ilmaisevat oikeastaan vain sananlaskun: «Kerro minulle, kenen kanssa seurustelet, niin — ». Ryhmän jäsenet voivat yhdessä pyrkiä esim. sivistykseen, valtaan tai aineelliseen etuun. Usein ryh-

män jäsenet ovat jollakin tavoin toisiinsa sidottuja; jos naapurin talo on tulella, on omakin vaarassa.

Sosiologian teoria on harmaata. Miltei jokainen huomattava sosiologi on esittänyt omat teoriansa, lukuunottamatta niitä jotka arvelevat ettei sosiologian alalla tarvita lainkaan teorioita; elämä riittää. Ehkä on syytä kysyä, sopivatko teoriat ja totuus yhteen. Jokaisella teorialla ja jokaisella järjestelmällä on aukkonsa ja jokaisesta tyypistä esiintyy poikkeuksia. (Esim. Hegelin, Marxin, Spenglerin, Toynbeen ja Weberin rakennelmat.)

Sosiologian pahin kauneusvirhe on sen kehyksissä tai ehkä paremmin kehyksien puutteessa. Sosiologi ei tiedä, missä hänen alansa alkaa tai loppuu. Usein voi vain veikata, kuuluuko jokin

tutkimus sosiologian vaiko jonkin muun tieteen alaan (kansatiede, sosiaalihistoria, kriminologia, sosiaalipolitiikka, kansantaloustiede). Sosiologian rajat vaihtelevat eri maissa. Kotimaassaan Yhdysvalloissa sosiologia käsittää varmaan hieman toista kuin meillä Suomessa, jossa se alkujaan on rakentunut etnologisten ja sosiaaliantropologisten tutkimusten pohjalle (Edv. Westermarck, Raf. Karsten). Sittemminkin sosiologinen tutkimus on maassamme sijoittunut pääasiassa äärialueille, kriminologiaan ja väestötieteseen.

II

Sosiologien tutkimusmenetelmät ovat keinoja, joilla tutkimukset saadaan onnelliseen päätökseen. Niihin tutustuttaminen on Yliopiston tehtävä, niiden omaksuminen vaatii uutteraa harjoittelua ja niiden kehittäminen on tavallisimmin sallittua vain vartuneille tutkijoille.

Tavallaan kaikki sosiologinen tieto on kokemusperäistä, historiaan tai kokeeseen perustuvaa. Esitetään ennusteita huomisenkin varalle, mutta nämä ennusteet ovat vain mahdollisuuksia. Niiden varmuus riippuu siitä, missä määrin ne perustuvat kokemukseen.

Sosiologi käyttää tavallisimmin muiden kuin itsensä kokemuksia. Hän pääsee helpommalla haastatelmalla toisia heidän vastoin käymisistään kuin asettumalla itse kaiken uhriksi. Mutta haastateltavien puheet saattavat olla hedelmättömiä. Jotkut ajattelevat tarkoin mitä puhuvat, mutta eivät puhu kaikkea mitä ajattelevat. Jotkut eivät harkitse yhtään, mitä puhuvat. Jotkut puhuvat vain salatakseen todelliset ajatuksensa.

Vaikka haastattelut olisivat tosia, ei se vielä merkitse, että tutkimus pitää paikkansa. Paljon

riippuu myös siitä, ketä on haastateltu. Sata haastattelua näytteenä ryhmästä on arvokkaampi aineisto kuin tuhat haastattelua, joiden edustavuus on vähäinen.

Aineiston käsittelyssä tarvitaan tilastoja ja matematiikkaa, psykometrisiä menetelmiä, skaaloja, faktorianalyysiä. Ilman matematiikkaa ei sosiologia näytä olevan tiedettä. Mutta herää kysymys: eikö menetetä jotakin, kun yhteiskunnallista elämää käännetään matematiikan kielelle? Matematiikan kieli on kieltämättä vahvaa, mutta ei riittävän voimakasta kuvaamaan koko ilmiötä, se pystyy korkeintaan esittämään fossiilin tai luurangon.

III

Jos sosiologi on vähänkään järkevä, pitäisi hänen työllään olla myös käytännöllistä merkitystä. Mutta vian ei tarvitse olla sosiologissa: ihmiset eivät ole tottuneet käyttämään tutkimuksia hyväkseen. Mitä enemmän he tottuvat tähän, sitä enemmän tutkimuksia tarvitaan ja sitä hyödyllisempiä ne ovat. Käytännöllisen sosiologian tärkein tehtävä olisi siis juurruttaa ihmisiin tapa lukea sosiologisia tutkimuksia. Sosiologi ei pysty useinkaan sanomaan, missä hänen tutkimustaan voidaan käyttää. Se saattaisi hyödyttää sellaisellakin käytännön alalla, jota sosiologi ei tunne.

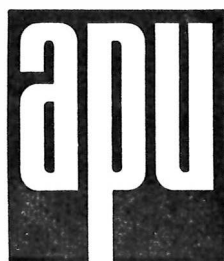
Tietenkin voidaan ajatella: kun käytännön mies ei lähesty sosiologia, on sosiologin lähestyttävä käytännön miestä. Sosiologit voisivat järjestää kursseja, joissa käytännön miehiä ohjattaisiin tekemään, mitä he eivät ole tehneet aikaisemmin — käyttämään hyväkseen sosiologista tietoutta. Samalla käytännön miehet voisivat antaa sosiologeille, kirjaviisauden vastapainoksi, havaintoon ja kokemukseen perustuvaa tietoa.

Erkki J. Immonen

pirteä

kiintoisa

mukava

APULEHTI – KULTALEHTI

apu

yli
miljoona
lukijaa

KOULU-UUDISTUKSEN AHDAS PORTTI

On tapana sanoa, että koulussa lasketaan tulevan yhteiskunnan ja kulttuurin perustukset. Jos tämän ottaa todesta, on koulu-uudistus parasta työtä, mitä tällä hetkellä voidaan tehdä kulttuurimme ja yhteiskuntamme hyväksi.

Mutta koulu-uudistus on puheissa ja paperilla helppoa, käytännössä vaikeata. Sen kokee jokainen, joka toimii uudistuskoulussa, allekirjoittanut Helsingin Rudolf Steiner-koulussa. On helppo lausua julki kasvatuksen päämäärät: itsenäinen yksilö, aktiivinen ihminen, monipuolinen persoonallisuus, yhteistyöhön tottuminen jne. Luokan ohjaaminen ja johtaminen näissä tavoitteissa vaatii äärettömän määrän työtä. Sen sivu ei ole oikotietä.

Mitä merkitsee esim. »itsenäisen ihmisen» kasvataminen? Se merkitsee jatkuvaa syventymistä jokaiseen oppilaaseen yksilönä, niin että häntä osaa kohdella edellytystensä mukaan; kullekin sopivien tehtävien löytämistä, missä mikään oppikirja ei voi auttaa. Ja samalla on tämä »itsenäisten ihmisten yhteisö» pidettävä järjestyksessä, 'kurissa', että myös yhteisen oppimisen tapahtuma olisi mahdollinen. Koululaitoksen sisäinen uudistuminen merkitsee opettajan lisääntyvää työtä — siitä ei pääse yli eikä ympäri. Realistinen koulu-uudistus kulkee vain tämän ahtaan portin kautta.

Antti Seppä toteaa Katsauksen tässä numerossa, että suomalaiselle koulukeskustelulle on ominaista keskittyminen organisaatiokysymyksiin. On varmasti hyvä hävittää sääty-yhteiskunnan jätteet, sikäli kuin ne elävät kansakoulun ja oppikoulun erillisyydessä. Mutta tämän rakenteellisen uudistuksen edellä käy ehdottomasti koulun sisäinen pedagoginen uudistaminen, opettajan ja oppilaan suhteen uudelleen muovaaminen. Muuten uuden organisaation täyttää vanha henki. Sääty-yhteiskunnan henki voi pulpahtaa esiin esim. jyrkässä linjajaossa 'teoreettisesti' ja 'käytännöllisesti' lahjakkaisiin, ja silloin koko uudistus johtaa vain pahempaan.

Reijo Wilenius